

در گذر تاریخ

مرگ سیاه

مرگ سیاه یک اپیدمی طاعون از تنوع طاعون خیارکی و ویرانگرترین بیماری همه گیر تاریخ است که در دوره اوج خود بین سال‌های ۱۳۴۷ تا ۱۳۵۱ میلادی اروپا را در نوردید. این نخستین همه‌گیری بزرگ در اروپا و دومین آن در جهان و تنها نخستین همه‌گیری بود که به‌طور دقیق توسط مورخان توصیف شده‌است. شمار مرگ‌ومیر از این بیماری در این دوره به صورت دقیق مشخص نیست، اما برآورد آن حدود ۳۰ تا ۶۰ درصد جمعیت اوراسیا و بین ۷۵ تا ۲۰۰ میلیون نفر در این منطقه است. منابع تاریخی زیادی درباره همه‌گیری طاعون سیاه در آسیا وجود ندارد. تخمین زده می‌شود که یک‌سوم جمعیت ایران در آن زمان کشته شدند. طاعون سیاه بحرانی‌ها و پیامدهای بسیار اقتصادی، اجتماعی و مذهبی به دنبال داشت.

پزشکان طاعون لباس خاصی می‌پوشیدند. متقار حاشی گل‌های خشکی بود که تأثیر بوی بد دارو را کاهش می‌داد.

قضایوت تاریخ درباره واکنس هراس‌ها

نگاهی به تاریخ پزشکی نشان می‌دهد که در کشورهای مختلف این واکنس هراس‌ها بودند که جلوی واکنس‌شدن کامل یا به‌اصطلاح گل‌های را گرفته و موجب مرگ بسیاری شده‌اند. حال آنکه تأثیر واکنس‌ها روی پیشگیری از مرگ‌های پر شمار غیر قابل انکار است. برای نمونه تخمین زده می‌شود واکنس فلج اطفال و درمان‌های مشابه مانع از فلج شدن ۱۸ میلیون نفر و مرگ ۱.۵ میلیون کودک شده باشند. امروزه ویروس طبیعی فلج اطفال فقط در پاکستان و افغانستان دیده می‌شود اما سالانه فقط در حد ده‌ها مورد. این امید هست این بیماری که زمانی والدین را در دنیا به وحشت می‌انداخت، به‌زودی ریشه‌کن شود. واکنس سرخ بسیار مؤثر است و از مرگ سالی ۲۰ میلیون نفر پیشگیری می‌کند اما ویروس سرخ به‌قدری مسری است که اگر مصونیت جامعه به کمتر از ۹۵ درصد برسد بیماری شیوع پیدا می‌کند. با وجود پیشرفت‌های قابل‌ملاحظه از زمان ساخت واکنس، اوضاع در بعضی نقاط دنیا رو به وخامت گذاشته و در سال‌های اخیر با کاهش تعداد افراد واکنس، ابتلا در آمریکا و اروپا افزایش یافته است. یک دلیل آن نگرانی مردم از عوارض جانبی احتمالی واکنس سرخ است که برایش هیچ مدرک معتبر پزشکی وجود ندارد.

قدیمی‌ترین قربانی طاعون

دانشمندان رقیب جدیدی را برای «بیمار صفر» طاعون شناسایی کرده‌اند که باعث همه‌گیری مرگبار «طاعون سیاه» یا «مرگ سیاه» در اروپا شد. شواهد جدید نشان می‌دهد مردی که بیش از پنج هزار سال پیش در لتونی امروز، از کشورهای حوزه بالتیک در شمال اروپا، درگذشت، به اولین گونه شناخته شده بیماری طاعون مبتلا بوده است. طاعون در دهه اول ۱۲۰۰ میلادی در سراسر اروپا گسترش یافت و جان نیمی از جمعیت آن زمان را گرفت. موج‌های بعدی بیماری در طی چندین قرن همچنان به‌طور منظم شیوع پیدا می‌کرد که باعث مرگ میلیون‌ها نفر شد. دکتر بن کراوز-کیورا «دانشگاه کیل در آلمان در مورد بقایای این مرد ۵۳۰۰ ساله گفت «تا امروز، این قدیمی‌ترین قربانی شناخته شده طاعون است». این مرد به همراه سه نفر دیگر در گورستانی در عصر نوسنگ در لتونی در کنار رودخانه سالاک که به دریا با بالتیک می‌ریزد، دفن شده بود. پژوهشگران دی‌ان‌ای استخوان‌ها و داندان‌های هر چهار فرد را بررسی کردند و سپس آنها را برای شناسایی باکتری‌ها و ویروس‌ها آزمایش کردند. آنها متعجب شدند از این که مردی حدود ۲۰ ساله از جامعه شکارچی-گردآورنده را یافته‌اند که به گونه باستانی طاعون، ناشی از آلودگی با باکتری پرینسیا پستیس، مبتلا بوده است. دکتر کراوز-کیورا گفت «و به احتمال زیاد توسط یک حیوان جونده گزیده شده و به عفونت اولیه پرینسیا پستیس مبتلا شده است؛ چند روز بعد، شاید هم یک هفته بعد، در گذشته است.»

کرونا باعث شد که موضوع پاندمی به یکی از سوژه‌های اصلی مردم دنیا تبدیل شود

تمام پاندمی‌های جهان روی نوار نقاله تاریخ

میزان مرگ و میرهای ناشی از کرونا تا تاریخ نشر اینفوگرافیک / منبع: سایت ورلدمتر

حجم پاندمی‌های بزرگ جهان به ترتیب میزان مرگ و میر مبتلایان سرتاسر جهان

پروفیسور مارک هرپیسون، استاد تاریخ پزشکی دانشگاه آکسفورد می‌گوید اپیدمی ویروس سارس در سال ۲۰۰۳-۲۰۰۲ آکسفوردی فصل جدیدی در شیوه‌های کنترل بیماری‌های عفونی آغاز کرد. در دوران اوج همه‌گیری، کسانی که در معرض ویروس قرار گرفته بودند در قرنطینه شدند. حکومت چین هر کسی که خلاف مقررات قرنطینه و جلوگیری از گسترش بیماری عمل کند را به اعدام و زندانی شدن تهدید کرد. این بیماری در درس جدیدی بود در اهمیت همکاری بین کشورهای دنیا در مبارزه با بیماری جلوگیری می‌کرد.

پاندمی در ایران

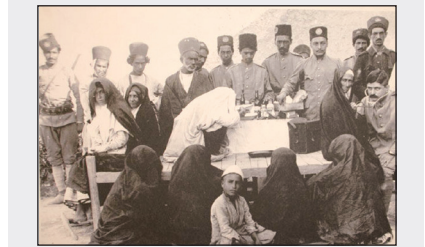
پیشینه و عواقب سر پیچی از مایه کوبی (واکنس)

گمان می‌رود آبله ۱۰ هزار سال پیش از میلاد در میان مردم پدید آمده باشد. شاید نخستین نشانه پدیداری آبله جوش‌های یافت شده در بدن مومیایی شده رامسس پنجم، فرعون مصر، باشد. تا پیش از اینکه محمد بن زکریای رازی کتاب «الجدری و الحصه» را بنویسد آبله با سرخ یکی گرفته می‌شد رازی در این کتاب که کهن‌ترین و مهم‌ترین کتابی است که پیرامون آبله و سرخ نوشته شده‌است، این دو بیماری را دو بیماری جداگانه دانسته و به بیان تفاوت‌های آن دو پرداخت. گمان می‌رود که دلیل ۳۰۰ تا ۵۰۰ میلیون مرگ در سده بیستم آبله باشد و از جمله افراد برجسته‌ای که مبتلا به آبله بودند: ولگانگ آمادئوس موتسارت، رامسس پنجم، هنری هشتم، ادوارد ششم، پتر دوم روسیه، جرج واشینگتن، اندرو جکسون.

بخش زیادی از مرگ و میر میلیونی آبله بابت خودداری برخی از مایه کوبی آبله به عنوان نخستین واکنس جهان بود. در ایران هم در سال ۱۲۶۴ هجری قمری با صدور فرمان مایه کوبی آبله، امیر کبیر دستور داده بود که هر کس نخواهد آبله بگوید باید پنج تومان جریمه به صندوق دولت بپردازد. اما چهل و نادانی و شایعاتی که دعانویسان و رمالان پخش کردند باعث شد هنگام مراجعه ماموران به خانه‌ها برای مایه کوبی، مردم در آب‌انبارها پنهان شوند و باز شهر خراب شوند. آبله، شیوع ویا و قحطی در آن سال‌ها تلفات بسیاری به همراه داشت. دعانویسان گفته بودند که زدن واکنس باعث ورود جن به خون می‌شود، و مردم را از همکاری با مسئولان واکنسیناسیون بر حذر می‌داشتند. ناصرالدین شاه به منظور جلوگیری از شیوع بیماری‌های واگیر چون وبا و سل و طاعون که بیشترین عامل مرگ و ابتلای گسترده ایرانیان در آن زمان بود، مجلس حفظ الصحه را تاسیس کرد. آنستیتو پاستور ایران در سال ۱۲۹۹ هجری شمسی ایجاد شد و برای مهر اپیدمی‌های گوناگون حرکات مثبتی انجام داد. با این وجود برخی همچنان به دلایل خرافی از مایه کوبی یا همان واکنس سر باز می‌زدند (و می‌زنند).

تاریخچه طاعون در ایران

در سال‌های ۶۲۸-۶۲۷ میلادی، «طاعون شیرویه» سراسر استان‌های باختری شاهنشاهی ساسانیان، به‌ویژه میان‌رودان را در هم نوردید و باعث جان باختن نیمی از جمعیت آن ایالات و از جمله شاهنشاهی ساسانی شده. در سده ۱۲۰۰ میلادی، شیوع طاعون خیارکی که به «طاعون سیاه» معروف شد، به مرگ بیش از ۷۵ تا ۲۰۰ میلیون نفر از مردم اوراسیا انجامید. تخمین زده می‌شود که یک سوم جمعیت ایران در آن زمان کشته شدند. در تاریخ ایران، به‌ویژه پس از بی‌ثباتی‌ها و زوال سامان کشوری به دلیل حمله مغولان، بیماری طاعون به‌طور متناوب شیوع یافت و باعث کشتن شمار فراوانی از مردم شهرهای گوناگون شده‌است. از جمله، در سال‌های ۱۱۵۲-۱۱۵۱ شمسی، همه‌گیری طاعون خیارکی در ایران به مرگ حدود ۲ میلیون تن انجامید.

شیوع طاعون خیارکی در ایران قدیم

تأیید شدن واکنس‌های دیگر ققدر طول کثید؟

